

Samenvatting: Inderdaad, wie moet met wie worden verzoend en welke rol speelt Jezus daar dan in? Hoe wij tegenover de Schepper schuldig staan, wat wij hem hebben aangedaan en nog doen, zonder dat te kunnen rechtzetten. En hoe Jezus daarin een boven alles uitreikende liefde tentoonstelt: "o große Lieb', o Lieb' ohn' alle Maßen".

Voor we hiermee verdergaan het volgende: het leven, lijden, sterven en opstanding van Jezus, zijn daden en zijn onderwijs, kunnen voor ons geen betekenis hebben boven 'buitengewoon interessant' als wij de Bijbel beschouwen als een boek dat

"boeiend, inspirerend, troostrijk, bemoedigend is omdat wij daarin de stemmen, gedachten en emoties tegenkomen van mensen die net als wij op zoek zijn naar antwoorden op levensvragen, naar zin en samenhang, naar God",

zoals een gereformeerde professor in de theologie schreef. Prof. Kuitert zei het kernachtig als volgt:

"Alles over boven komt van beneden, ook als wij denken dat het van boven komt".

Maar het opvallende dat wij tegenkomen als we de Bijbel echt lezen (en niet alleen maar erover discussiëren) is niet, dat het een boek is van mensen op zoek naar God, maar integendeel een boek waarin God-zelf op zoek is naar ons. Hij laat ons dat weten door middel van allerlei mensen: profeten, dichters, evangelisten, apostelen, en het meest van al door zijn eigen Zoon, Jezus Christus. Het is buitengewoon moeilijk om de Bijbel zo te lezen dat dit niet direct al opvalt. Het is daarom ook altijd het belijden van de kerk geweest vanaf de eerste dag tot nu toe. Om die reden moeten we m.i. de opvattingen van de spraakmakende theologie-professoren rangschikken onder de categorie hardnekkige vooroordelen. Zij hadden eigenlijk moeten beginnen met ons uitvoerig uit de doeken te doen waarom zij denken zoals zij denken, en waarom dat in onze tijd nu plotseling zo noodzakelijk schijnt te zijn geworden. Ze zijn ons deze uitleg nog steeds verschuldigd.

Verzoening - wat is dat eigenlijk?

Van verzoening spreken we als twee partijen, die ten gevolge van een of ander conflict in vijandschap leven en niet meer met elkaar communiceren, komen tot een herstelde verhouding, waarin volledig vertrouwen en liefde weer heersen. Wil die verzoening echt tot stand komen, dan moeten beide partijen dat willen en daaraan van harte werken. Een absolute voorwaarde voor verzoening is vergeving. Verzoening kan niet tot stand komen als één van de partijen het hem/haar aangedane kwaad niet vergeven wil. Het is wel mogelijk voor één partij om eenzijdig te vergeven en de andere partij het aangedane kwaad niet meer toe te rekenen, of om eenzijdig de schuld in het conflict tegenover de ander te belijden zonder dat vergeving wordt geschonken, maar verzoening komt dan niet tot stand. Daarvoor is om te beginnen nodig dat de aangeboden vergeving van harte en totaal wordt geaccepteerd. Maar ook vergeving neemt niet automatisch de pijn weg, die door het conflict is ontstaan. Vaak is die pijn blijvend, al 'slijt' het wel. Die vergeving - aangeboden en geaccepteerd - kan het begin van verzoening zijn. Die behoeft daarop niet noodzakelijk te volgen. Want ten gevolge van het conflict kan schade berokkend zijn: schade aan de goede naam, aan het bedrijf van een van de partijen, aan zijn/haar gezondheid, etcetera. Maar ook het onderlinge vertrouwen is beschadigd. In het kader van een verzoening die die naam waard is, zal door de schuldige partij al het mogelijke gedaan moeten worden, om die schade te herstellen. Op wat voor manier ook. Daarna hoeft dan van verzoening nog geen sprake te zijn. Het kan zijn dat één of beide partijen besluiten, toch wat afstand te bewaren, en geen intieme relatie (meer) aan te gaan. Er zijn dus nogal wat obstakels vanuit een verstoorde verhouding terug naar een verhouding van liefde en intimiteit. Maar als in de oorspronkelijke verhouding liefde een overheersende rol speelde, zal het verlangen naar verzoening toch altijd sterk zijn en wellicht ook gerealiseerd worden.

Hoe is dat nu tussen God en mensen?

In de verhouding tussen God en mensen ligt het wat complexer dan tussen mensen onderling. Enerzijds is er - als tussen mensen - een verhouding van liefde (heb je naaste lief als jezelf), maar daarnaast is er een gezagsverhouding. God is onze Schepper en heeft daarom zeggenschap over ons, en wij zijn Hem gehoorzaamheid verschuldigd. Niet als slaven, maar als kinderen. Hij is hoger dan wij en weet beter wat goed is. Daarom. Bovendien is de mens als beheerder over Gods schepping aangesteld. In zijn handen lag het lot van de hele schepping, te beginnen met de hof. Hij moest die schepping, samen met de vrouw, Eva, bouwen (uitbreiden, verder ontwikkelen) en bewaren (beheren, voor ondergang behoeden). En dan is er nog iets, dat voor ons, moderne, individualistisch ingestelde mensen, moeilijk te vatten is: Adam - de eerste mens - fungeerde als 'hoofd' van de hele mensheid. In hem was als het ware de hele mensheid inbegrepen. Zijn beslissingen zouden een geweldige impact hebben op al zijn nageslacht. Hij zou de gezagsdrager zijn op aarde¹).

Hoe werd de verhouding verstoord?

In de Hof van Eden (het paradijs) had God de mens een eenvoudig gebod opgelegd, om zijn gehoorzaamheid te testen. Maar er is iets gebeurd, waardoor de goede verhouding tussen de heilige God en de door Hem geschapen mensen is verbroken. De eerste mensen waren nl. ongehoorzaam en overtraden moedwillig dat eenvoudige gebod. Zij leenden het oor aan Gods tegenstander, satan, gehoorzaamden zijn suggestie om Gods gebod te overtreden en geloofden zijn belofte van een grootser, volwaardiger en rijker leven dan ze ooit als 'vazallen' van God zouden hebben. Zij zegden daarmee hun vertrouwen in God op. In feite liepen zij daarmee over naar Gods vijand en werden zijn vazallen. Bovendien speelden zij door hun daad Gods schepping - zijn liefdewerk voor zijn Zoon - in handen van Gods tegenstander. Het gevolg was, dat zij de straf op die overtreding, de dood, het voor altijd van God gescheiden zijn en dus het teloorgaan van hun bestaan, moesten ondergaan. Hiermee was niet alleen de gezagsrelatie met God grondig verstoord, maar ook de liefdesrelatie tussen God en mensen verbroken. Bovendien - omdat Adam als hoofd van de mensheid optrad - golden die gevolgen nu ook voor al zijn nakomelingen. Wat nu? Enerzijds hield God de mens verantwoordelijk voor zijn daad en voor de gevolgen, anderzijds zou een volledige uitvoering van het vonnis de ondergang van Gods schepping hebben betekend. Hoe vindt nu verzoening plaats? Want er is een groot probleem: van de twee partijen, bij dit conflict betrokken, doet de mens niet meer mee. Hij kan het ook niet en hij wil het niet, want zijn hart behoort nu de tegenstander toe.

God neemt het initiatief

Het wonderlijke van Gods liefde is nu, dat Hijzelf eenzijdig het initiatief neemt. En Hij begint met het verbond dat de mens met satan heeft gesloten, nietig te verklaren. Hij zegt tegen de slang, satans spreekbuis in deze affaire:

"Vijandschap sticht ik tussen jou en de vrouw,
tussen jouw nageslacht en het hare,
zij verbrijzelen je kop,
jij bijt hen in de hiel." (Genesis 3:15).

God drijft een wig tussen satan en de mens. Hij accepteert niet de vernietiging van zijn liefdewerk, maar gaat dit herstellen. En het bijzondere is nu, dat dit proces geheel en al van God uitgaat en afhangt, en dat de mens mag volgen.

Dikwijls wordt gevraagd waarom God niet eenvoudig door de vingers zag wat de mens deed. Zand erover! Maar dan zou er iets geweldigs zijn verloren gegaan. Of eigenlijk twee dingen. Ten eerste: Gods heiligheid. Hij is de absoluut betrouwbare. Hij sjoemelt niet, Hij is onomkoopbaar.

Hij is de enige instantie die altijd het recht zal handhaven, altijd rechtvaardig is. Had God gezegd: zand erover, dan was Hij gedegradeerd tot Iemand die zijn eigen woorden niet helemaal serieus neemt, als het er op aan komt. En dat was onmogelijk. Ten tweede: God had de mens dan vernederd tot een marionet. Hij had hem verantwoordelijk gesteld en hem een gebod gegeven om te zien of hij gehoorzaam kon zijn. En als het dan fout gaat, moet God dan maar zeggen: nou ja, Ik vroeg misschien ook wel te veel, Ik leg de lat maar wat lager? Moet God dan het geweldige dat Hij in de mens schiep - en Hij schiep hem naar zijn eigen beeld! - maar prijsgeven, om de mens (welke dan wel?) te behouden? God deed dit niet, maar handhaafde zijn hoge standaards! Dat wil ook zeggen dat Hij de gevolgen van de ongehoorzaamheid van de mens zelf gaat dragen, want de mens zou daaronder bezwijken en de schepping met hem. En dat is de laatste reden waarom God optreedt: Hij wil zijn schepping tot volle glorie brengen. Het hoofd van de schepping is gevallen? Dan komt er een nieuw hoofd, door en in wie die vernederde schepping tot zijn bestemming zal komen.

Gods plan tot redding van mens en schepping

God gaat een plan uitvoeren, om de mensen weer met Zich te verzoenen en de schepping te herstellen. Dat gaat samen. En, hoewel dat plan door de tijd heen wordt uitgevoerd, en geleidelijk aan wordt bekendgemaakt, is Gods houding van het begin af aan al volledig op de goede uitkomst van dat plan gebaseerd. Kijk maar hoe Hij met Adam en Eva handelt. Wat een ontferming spreekt daaruit. Ook als Hij hen vertelt dat de gevolgen van hun daad hun leven zeer zullen hinderen. Of kijk hoe Hij met Kaïn omgaat, hoe Hij hem waarschuwt en wijst op een door hem te bewandelen uitweg (Genesis 4:6-7). Dit is toch de houding van een liefhebbende vader! Dus Gods houding is gebaseerd op de toekomstige uitkomst van een nu ingegaan verzoeningsproces. En in dat proces is God - zoals gezegd - volstrekt eenzijdig bezig. En volgen wij, eventueel.

Om de verbroken verhouding tussen God en mensen te herstellen moeten er - zoals boven al aangegeven - vier dingen gebeuren:

1. moet de aan de overtreding verbonden straf worden gedragen,
2. moet er vergeving worden aangeboden en geaccepteerd,
3. moet de aangerichte schade worden hersteld, en
4. moet de verbroken liefdesverhouding tussen God en mens worden geheeld.

Het ongelooflijk fascinerende is nu, dat in al deze dingen één persoon de hoofdrol gaat spelen, nl. Gods grote Afgezant, die tegelijkertijd ook zelf God is, Gods Zoon. In de brief aan de Hebreeënen lezen we over deze persoon:

"In hem schittert Gods luister, hij is zijn evenbeeld, hij schraagt de schepping met zijn machtig woord; hij heeft, na de reiniging van de zonden te hebben voltrokken, plaatsgenomen aan de rechterzijde van Gods hemelse majesteit, ver verheven boven de engelen omdat hij een eerbiedwaardiger naam heeft ontvangen dan zij." (Hebr. 1:3,4).

Wij lezen hier een aantal dingen: Hij speelt een rol bij het onderhouden van de schepping, Hij heeft de verzoening tot stand gebracht, en Hij is de uitvoerder van het plan van God (Hij zit aan Zijn rechterhand). Het volgende citaat vertelt ons nog meer over deze persoon:

"Beeld van God, de onzichtbare, is hij, eerstgeborene van heel de schepping; in hem is alles geschapen, alles in de hemel en alles op aarde, het zichtbare en het onzichtbare, vorsten en heersers, machten en krachten, alles is door hem en voor hem geschapen. Hij bestaat vóór alles en alles bestaat in hem. Hij is het hoofd van het lichaam, de kerk. Oorsprong is hij, eerstgeborene van de doden, om in alles de eerste te zijn: in hem heeft heel de volheid willen wonen en door hem en voor hem alles met zich willen verzoenen, alles op aarde en alles in de hemel, door vrede te brengen met zijn bloed aan het kruis." (Kolossenzen 1:15-20).

Deze persoon speelt ook een rol bij de schepping, ja, Hij lijkt wel de centrale figuur te zijn in

heel het drama tussen God, mensen en schepping. En zo is het ook. Het evangelie naar Johannes begint met de scheppende rol van deze Afgezant, door hem 'het Woord' genoemd:

"In het begin was het Woord, het Woord was bij God en het Woord was God. Het was in het begin bij God. Alles is erdoor ontstaan en zonder dit is niets ontstaan van wat bestaat." (Johannes 1: 1-3).

Deze citaten spreken over Jezus van Nazaret, Gods Zoon, Israëls messias. En het is deze persoon, die in staat is om alle werk van verzoening uit te voeren. Laten we eens zien, hoe dat gebeurt.

Gods plan - 1: Dragen van de straf.

Wil de mens niet gedegradeerd worden tot een marionet dan moet hij manmoedig de straf op zijn daad dragen. Maar hij kan dat niet, omdat hij geen partij voor God is: schepsel tegenover Schepper. Daarom zegt de Zoon van God:

"Hier ben ik, over mij is in de boekrol geschreven. Uw wil te doen, mijn God, verlang ik, diep in mij koester ik uw wet." (Psalm 40:8,9).

Vrijwillig neemt Hij deze taak op zich. Hij is in staat om de straf te dragen, Hij is immers God-zelf. Er is voor de Zoon van God maar één manier om het hoofd van de (ver)nieuw(d)e mensheid te worden, en dat is door lijden en dood en Godverlatenheid heen. Een andere uitweg is er niet. Daarom zegt Jezus ook tegen de mensen op weg naar Emmaüs op de avond van de opstandingsdag:

"Moest de messias al dat lijden niet ondergaan om zijn glorie binnen te gaan?" (Lucas 24:26).

Dat 'moest' slaat op een noodzakelijkheid, en niet in de eerste plaats op een opdracht. Er was geen andere mogelijkheid. Zo 'zat het nu eenmaal in elkaar'. Een aantal lijnen lopen als het ware convergerend naar dit concentratiepunt van Jezus' lijden toe. Er is de lijn van de menselijke schuld: de mensen kunnen de volmaakte mens Jezus niet verdragen, Hij herinnert hen elke keer weer aan hun eigen tekorten en gebreken, Hij ergert hen mateloos. Zijn claims roepen grote religieuze weerstand op. Er is angst bij de Joodse leiders voor hun eigen positie als Jezus' invloed te groot wordt. Zij besluiten om Hem uit de weg te ruimen. En op deze manier is Jezus ook slachtoffer geworden van die machten, die al zovelen aan hun belangen hebben opgeofferd. Een volgende lijn is die van Jezus' volkomen beheersing van de situatie. Hij ontweek het gevaar zolang zijn tijd nog niet daar was. En Hij had ook eenvoudig uit hun handen kunnen blijven in die gedenkwaardige nacht in de olijvenhof. Maar Hij had de regie. Daar en toen zou het gebeuren! En zo gebeurde het ook. Zoals Hij wilde! De derde lijn is die van wat ik zou willen noemen Gods medewerking: de Vader accepteert Jezus' lijden en doet wat ook Hem het hart welhaast deed breken: Hij verlaat Jezus in het ogenblik van zijn bitterste lijden. En zo doorstond Jezus, de Zoon van God, wat voor ons bestemd was: totaal van God verlaten zijn. Hij was tot het uiterste gehoorzaam aan de opdracht die Hij zelf op zich genomen had. En Hij hield in die bitterheid God en mensen vast. Zo 'verdiende' Hij door zijn gehoorzaamheid, wat Adam door ongehoorzaamheid had verspeeld. Paulus schrijft daarover op een geweldige manier in de brief aan de gemeente in Filippi (Filippenzen 2:8-11):

"En als mens verschenen, heeft hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood – de dood aan het kruis. Daarom heeft God hem hoog verheven en hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat, opdat in de naam van Jezus elke knie zich zal buigen, in de hemel, op de aarde en onder de aarde, en elke tong zal belijden: 'Jezus Christus is Heer,' tot eer van God, de Vader." Niet alleen hoofd van de vernieuwde mensheid zou Jezus worden, maar alle macht in de hemel en op de aarde is Hem vanaf dat ogenblik gegeven. Heer over de gehele schepping is Hij nu. Een woord over de betrokkenheid van de Joodse leiders bij Jezus' terechtstelling. Deze heeft immers aanleiding gegeven tot de benaming 'Godsmoordenaars' voor de Joden. En aan hun uitroep voor Pilatus:

"Laat zijn bloed óns dan maar worden aangerekend, en onze kinderen!"

is lange tijd de rechtvaardiging ontleend tot hun wrede vervolging tot in de Shoa toe. De enige vraag die hier telt is: Wat zegt de Bijbel hiervan? Ten eerste bidt Jezus(!), hangend aan het kruis, tot zijn Vader:

"..vergeef hun, want zij weten niet wat zij doen" (Lucas 23:34).

Hier lijkt het alleen te slaan op de Romeinse soldaten die Hem kruisigen. Maar even verderop horen we Petrus tot het volk zeggen, nadat hij heeft gewezen op hun aandeel in de kruisiging van Jezus :

"Volksgenoten, ik weet dat u uit onwetendheid hebt gehandeld, evenals uw leiders. Zo heeft God echter in vervulling doen gaan wat hij bij monde van alle profeten had aangekondigd: dat zijn messias zou lijden en sterven" (Handelingen 3:17-18).

Behalve het duiden op de onwetendheid van de volksleiders, ook hier weer de profetie dat de messias zou lijden. Tenslotte lezen we bij Paulus het volgende:

"Geen van de machthebbers van deze wereld heeft die wijsheid [nl. Gods verborgen en geheime wijsheid] gekend; zouden ze haar wel hebben gekend, dan zouden ze de Heer die deelt in Gods luister niet hebben gekruisigd." (1 Korintiërs 2:8).

Ook hier weer een verwijzing naar de onkunde, de onwetendheid van de machthebbers, die verantwoordelijk waren voor Jezus' kruisiging. De Joodse leiders en de Romeinen waren instrument in de uitvoering van Gods verborgen wijsheid, maar zij waren dat onwetend. Jezus zelf bidt om vergeving voor hen. Wij mogen ervan uitgaan dat deze grote Hogepriester in dat gebed verhoord is geworden.

In de hele offerdienst van Israël wordt op dit plaatsvervangend sterven - dat verzoening brengt - gewezen. Dat begint al met het slachten van het Paaslam in Egypte. Het bloed van het geslachte Paaslam aan de deurposten doet de doodsengel voorbijgaan (Exodus 12:1-13). In Leviticus 16 lezen we over een merkwaardig ritueel, waarbij o.a. twee bokken betrokken zijn. De ene bok wordt geslacht als een zondoffer voor de zonden van het volk, de andere bok wordt de woestijn ingestuurd, a.h.w. beladen met de zonden van het volk. In de NBV vertaling wordt deze bok 'Azazel' genoemd, in de Statenvertaling: 'de weggaande bok' (letterlijk vertaald!) en in vrijwel alle Engelse vertalingen 'scapegoat' (eigenlijk 'escapegoat', de bok die aan de dood ontsnapt maar beladen met de zonden van het volk, zondebok). Twee aspecten van de verzoening worden hier uitgebeeld: 1. het plaatsvervangend sterven dat verzoening brengt, en 2. het verwijderen van de zonden naar de woestijn, als een oord waaruit men niet gemakkelijk levend terugkeert. Tenslotte wil ik verwijzen naar het bekende gedeelte in de profetieën van Jesaja, waar hij o.a. zegt:

"Om onze zonden werd hij doorboord, om onze wandaden gebroken. Voor ons welzijn werd hij getuchtigd, zijn striemen brachten ons genezing." (Jesaja 53:5).

Gods plan - 2: Aanbieden en accepteren van vergeving.

Het is moeilijk om een scherp onderscheid te maken tussen wat de Bijbel zegt over het dragen van Gods toorn door Jezus, en de vergeving die God ons daarin aanbiedt. Als de straf is gedragen is de weg vrij om te vergeven. En God bewandelt die weg. Royaal. Paulus zegt daarover:

"Wij zijn gezanten van Christus, God doet door ons zijn oproep. Namens Christus vragen wij: laat u met God verzoenen." (2 Korintiërs 5:20).

Van God uit is de weg vrij. Nu moeten wij nog die verzoening aanvaarden. En de Bijbel maakt het zeer duidelijk: ieder die deze boodschap aanvaardt, IS met God verzoend! Zo eenvoudig is dat. En daarom zo vaak zo on-acceptabel. Enerzijds is er de onuitroeibare wens om ZELF de weg naar God te banen. Anderzijds zijn er de verlammende theorieën van de uitverkiezing. Beide verhinderen ons te doen wat God van ons vraagt: zijn vergeving en verzoening te accepteren.

Gods plan - 3: Herstellen van de aangerichte schade.

Het wonderlijke van Gods plan is - zo zagen we al - dat Hij zelf in alle aspecten voorop gaat. En ook hier is God de initiatiefnemer en de hoofd-uitvoerder! In dat herstel is de Heilige Geest van God actief. Hij heelt in de harten van de mensen die Gods vergeving hebben geaccepteerd, de breuk tussen God en mens, maar ook - stukje bij beetje vaak - de vervreemding van de mens met zichzelf en zijn medemens. Hij brengt de mensen ertoe vreedstichters te worden, navolgers van Jezus. Dat is het eerste aspect. Daarnaast is Hij ook degene die Gods schepping vernieuwt. In Romeinen 8, dat handelt over het werk van de Geest, wordt ook gesproken over het zuchten EN de bevrijding van de schepping. Bevrijding van de onderworpenheid aan de zinloosheid, die sedert de val van de mens in die schepping heerst. Wij mogen daarin medewerkers zijn, en ik zie dat graag als het meewerken van een kind met zijn moeder, om het eten klaar te maken of iets dergelijks. Die medewerking doet een moeder plezier, niet zozeer vanwege het resultaat, maar vooral vanwege de gezindheid.

Gods plan - 4: Herstellen van de verbroken liefdesverhouding.

Gods liefde is maar niet een juridisch gebeuren, maar omvat alle aspecten van het mens-zijn. De Bijbel spreekt daar ook met woorden van innigheid en tederheid over. Zie bijvoorbeeld het Hooglied, dat vol is van een heerlijke erotiek, van de liefde tussen man en vrouw. Maar het verwijst ook naar het verlangen dat God heeft naar Zijn volk. Wij lezen in Ezechiël 16:1-14 van Gods liefde voor Jeruzalem en alweer is dat beschreven in een taal waarin de erotiek een grote rol speelt. In Jesaja 66:10-13 gaat het (weer) over Gods liefde voor Jeruzalem, en weer wordt er erotische taal gebruikt. Er wordt gesproken over het zuigen van borsten, op de heup gedragen en in de schoot gewiegd worden. In Johannes 14 spreekt Jezus over het Vaderhuis waarheen Hij gaat om plaats gereed te maken voor Zijn vrienden, zodat ook zij mogen zijn waar Hij is. In Johannes 17 lezen we van zijn verlangen dat zijn vrienden zijn grootheid mogen zien. Hij wil hen zo graag bij Hem hebben. Gods liefde in Jezus is warm, menselijk, diep, en omvat alles. Bij Hem mogen we veilig zijn. Hij koestert ons. In Openbaring 21 lezen we dat God bij de mensen wonen zal en dat Hij - als een liefhebbende moeder - alle tranen uit hun ogen zal wissen. Het werk van Jezus is niet maar juridisch, afstandelijk en ver van ons bed, maar het is warm, menselijk en vol liefde en ontferming. En in al die aspecten is God de eerste, God, die we - in Jezus - mogen aankijken en liefhebben. Mij heeft de poppen-animatiefilm over het leven van Jezus: "The Miracle Maker" zeer ontroerd. Hoe is het mogelijk dat je met poppen van klei, die toch altijd een beetje houtenig bewegen, zo dicht kunt komen bij het geheim van Jezus' liefde. Zeer aanbevolen!

1) Dat dat inderdaad zo werd ervaren door de vroege mensheid blijkt bijv. uit oude Sumerische documenten, die spreken over 'tien koningen vóór de vloed'. Het gaat dan over dezelfde tien generatie-hoofden die we ook uit de Bijbel kennen (Genesis 5). Toen Adam gestorven was, moest één van zijn zonen hoofd van de mensheid, oftewel 'koning' worden. Etcetera.